Novitates Theriologicae, 2022, Pars 14: 257–259
Українське теріологічне товариство НАН України

Марія Писарева — дослідниця теріофауни степу

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

***Zagorodniuk, I.* Maria Pysareva, researcher of steppe mammal fauna.** — Maria Yukhymivna Pysareva was one of the most accurate and prolific researchers of mammals (especially small mammals) of the network of artificial forest stands in the steppe zone of Ukraine, both island forests and forest belts. The essay briefly presents information about her biography and a broader overview of scientific works. The latter are reconstructed mainly according to the researcher's publications. Among the important achievements of M. Pysareva are studies of the ecology and systematic features of the mound-building mouse, analysis of the composition of the small-mammal fauna of artificial forests and reviews of the mammal fauna of the steppe zone.

Біографічні деталі

Марія Юхимівна Писарева (1903–1974) — видатна дослідниця екології гризунів степових екосистем і багаторічний організатор викладацької роботи в Дніпропетровському університеті.

Марія Писарева народилася 1903 р. Відомостей про дату й місце народження та місце навчання не відомо. Можна лише припустити, що все її життя пов'язане з Дніпром (Дніпропетровськом) і з навчанням в Дніпропетровському університеті (до 1933 р. — ІНО). У 1941 р. доцент кафедри зоології М. Писарева була в народному ополченні ДДУ (https://bit.ly/3z24Enu).

Мала звання доцента і кандидата біологічних наук. Протягом 1950–1965 рр. (15 років поспіль) була деканом біологічного факультету Дніпропетровського державного університету ДДУ. Пішла з життя 1974 р., відомостей про місце поховання немає.

Рис. 1. Марія Юхимівна Писарєва. Фото орієнтовно у віці 50 р., тобто бл. 1953 р. Фото раніше опубліковане в нарисі про історію кафедри зоології Дніпропетровського університету (Булахов *et al.* 2003), редаговане.

Ключові доробки в галузі теріології

Кандидат біологічних наук, деталей про дисертацію немає, проте очевидно, що така робота була пов'язана з екологією гризунів.

Марія Юхимівна Писарева — відомий фахівець в області теріології, вивчала екологію гризунів. Найбільш відомі роботи з екології курганчикової миші та розподілу гризунів у штучних лісових насадженнях степової зони УРСР. Основний список відомих автору наукових праць дослідниці охоплює період 1948–1972 років. Її ключовою (по суті найпершою) працею стала робота «До екології та систематики миші курганцевої» (Писарева 1948), яка, очевидно, і була основною дисертаційною працею. [У 1950 р. дослідниця стала деканом факультету, що припускає наявність кандидатського ступеня.] Того ж року спільно з В. Стаховським була опублікована стаття «Деякі дані про наземних хребетних долини р. Орелі» (Стаховский & Писарева 1948), що підкреслює її зв'язок із Дніпровським регіоном та дніпровською науковою школою[1].

Надалі одним з основних напрямів досліджень стали ссавці штучних лісів та лісосмуг, що тоді було не тільки популярною, але й однією з ключових і по суті обов'язкових тем досліджень природничників. Тоді й виходить цикл праць про ссавців (переважно гризунів) деревостанів, зокрема «Ссавці штучних степових лісів південного заходу УРСР» (Писарева 1953), «Гризуни байрачних лісів та прилеглих до них сільськогосподарських угідь» (Писарева 1955), «Про ссавців штучних лісів степової зони УРСР» (Писарева 1960). Такі дослідження біоти штучних лісів велися під кер. проф. О. Л. Бельгарда.

Надалі увага перейшла й на інші райони й об'єкти. Зокрема, спеціальної уваги заслужила теріофауна о-ва Фурсина (Писарева & Абрамова 1960) — великого острова площею 1300 га[2], затопленого у 1963–1964 рр. Кам'янським водосховищем. Останні її наукові праці датовані 1968–1972 рр. і мають оглядовий чи тезовий характер, серед них — «Теріофауна степових лісів України» (Писарева 1968) та «Динаміка чисельності гризунів в агроценозах степу південного сходу України» (Писарева 1972).

Загалом М. Писарева є автором понад 50 наукових праць.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Значну частину свого життя дослідниця присвятила організаційній роботі, бувши протягом 15 років деканом біологічного факультету ДДУ (1950–1965 рр.). За спогадами М. Матвєєва, відомого еколога й випускника ДДУ, «*Очолювала факультет декан доцент Марія Юхимівна Писарева — строга*

---

[1] Василь Васильович Стаховський (1883–1966 рр.) завідував кафедрою зоології хребетних ДДУ протягом 1929–1964 рр. (Булахов *et al.* 2003).

[2] За wikimapia (https://bit.ly/3syTW6w), «До заповнення Дніпродзержинського водосховища острів Фурсин був улюбленим місцем відпочинку жителів Дніпродзержинська. Являв собою кільце з колишніх островів із внутрішнім великим озерно-болотним простором.»

та вимоглива до себе та до оточуючих, принципова, коректна та справедлива.» З огляду на наукові публікації дослідниці ясно, що Марія Юхимівна успішно поєднувала організаційну роботу не тільки з викладанням (як основою роботи на факультеті), але й із науковою діяльністю.

За свою натхненну працю дослідниця отримана одну з найвищих державних нагород того часу — орден Леніна (Булахов *et al.* 2003) [рік невідомий; найімовірніше, за участь в ополченні Дніпропетровська у 1941 р.]. Про інші чесноти чи захоплення дослідниці невідомо; їх не знайдено, попри докладні пошуки в інтернеті та оглядах з історії Дніпропетровського університету.

Література

Булахов, В. Л., О. Є. Пахомов, В. В. Бригадиренко, В. Я. Гассо. 2003. *Методологія та історія розвитку зооекологічних досліджень у Дніпропетровському університеті*. ДНУ, Дніпропетровськ, 1–32. URL: https://bit.ly/3409KoL

Писарева, М. Е. 1948. К экологии и систематике курганчиковой мыши. *Научные записки Днепропетровского гос. университета*. *Сборник работ биол. факультета*, **32**: 227–248.

Писарева, М. Е. 1953. Млекопитающие искусственных степных лесов юго-запада УССР. *Научные записки Днепропетровского гос. университета*, **50**: 93–101.

Писарева, М. Е. 1955. Грызуны байрачных лесов и прилегающих к ним сельскохозяйственных угодий. *Научные записки Днепропетровского гос. университета*. *Сборник работ биол. факультета*, **51**: 67–82.

Писарева, М. Е., Р. Г. Абрамова. 1960. О млекопитающих острова Фурсина. *Научные записки Днепропетровского гос. университета. Сборник работ биол. факультета*, **62**: 57–61.

Писарева, М. Е. 1960. О млекопитающих искусственных лесов степной зоны УССР. *Искусственные леса степной зоны Украины.* ХГУ, Харьков, 383–400.

Писарева, М. Е. 1968. Териофауна степных лесов Украины. *Изучение природы степей.* Матер. Межвуз. симпозиума. ОГУ, Одеса, 171–173.

Писарева, М. Е. 1969. Эколого-фаунистическая характеристика млекопитающих степных лесов Украины. *Изучение ресурсов наземных позвоночных фауны Украины.* Наукова думка, Киев, 88–90.

Стаховский, В. В., М. Е. Писарева. 1948. Некоторые данные о наземных позвоночных долины р. Орели. *Научные записки Днепропетровского гос. университета*. *Сборник работ биол. факультета*, **30**: 71–73.

Загороднюк, І. **Марія Писарева — дослідниця теріофауни степу.** — Марія Юхимівна Писарева є одним з найбільш ретельних і плідних дослідників теріофауни (надто дрібних ссавців) у мережі штучно створених деревостанів у степовій зоні України — як острівних лісів, так і лісосмуг. Нарис включає невеликі (фактично крихітні) відомості про її біографію і ширший огляд наукових доробків. Останні реконструйовано переважно за публікаціями дослідниці. Серед важливих доробків М. Писаревої — дослідження екології й систематичних ознак миші курганцевої, аналіз складу мікротеріофауни штучних деревостанів та огляди теріофауни степової зони.